

ARXITEKTURADA PAEZAJ JANRINING TAKOMILLASHUVI

Jumaboyeva shahlo

*Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti
talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada arxitektura yo'nalishida pezaj janrining o'rni va ahamiyati yoritilgan. Pezaj dizayni nafaqat estetik ko'rinishni ta'minlashi, balki ekologik muvozanatni saqlash, insonlar uchun qulay yashash sharoitlari yaratishda tutgan o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, bu janrning urbanizatsiya, madaniy merosni saqlash va shaharsozlikdagi strategik roli haqida fikr yuritilgan. Pezaj arxitekturasi orqali hududiy identitet va ekologik barqarorlikni uyg'unlashtirish imkoniyati ta'kidlangan. Ishda pezaj janrining zamonaviy arxitektura bilan o'zaro bog'liqligi asoslab berilgan.

Аннотация: В статье рассматривается роль и значение жанра пейзажа в области архитектуры. Проанализирована роль ландшафтного дизайна не только в обеспечении эстетического вида, но и в поддержании экологического равновесия и создании комфортных условий проживания людей. В нем также размышляет о стратегической роли этого жанра в урбанизации, сохранении культурного наследия и городском планировании. Подчеркивается возможность сочетания региональной идентичности и экологической устойчивости посредством ландшафтной архитектуры. В работе обосновывается взаимосвязь пейзажного жанра и современной архитектуры.

Annotation: The article examines the role and importance of the landscape genre in the field of architecture. The role of landscape design is analyzed not only in providing aesthetic appearance, but also in maintaining ecological balance and creating comfortable living conditions for people. It also reflects on the strategic role of this genre in urbanization, cultural heritage preservation, and urban planning. The possibility of combining regional identity and environmental sustainability through landscape architecture is emphasized. The paper substantiates the relationship between the landscape genre and modern architecture.

Kalit so'zlar: Pezaj, zamonaviy, arxitektura, rassom, zamonaviy arxitektura, manzara, yevropa san'ati, tabiat, san'at.

Ключевые слова: *Пейзаж, модерн, архитектура, художник, современная архитектура, пейзаж, европейское искусство, природа, искусство.*

Key words: *Landscape, Art Nouveau, architecture, artist, contemporary architecture, landscape, European art, nature, art.*

Kirish

Peyzaj janrining mohiyati shundaki San’at inson qalbining ifodasi bo‘lib, uning turli janrlari mavjud. Ulardan biri — peyzaj (fransuzcha *paysage* – manzara) bo‘lib, u tabiat go‘zalligini tasvirlash orqali tomoshabinda estetik zavq uyg‘otishga xizmat qiladi. Peyzaj janri qadimdan buyon tasviriy san’atning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Peyzaj – tabiat va san’at uyg‘unligi hisoblanadi.

Peyzaj janri, avvalo, tabiatga bo‘lgan mehr, hurmat va uni teran anglashni talab etadi. Rassom daraxt, tog‘, daryo, osmon yoki dala manzaralarini tasvirlar ekan, u nafaqat tashqi ko‘rinishni, balki tabiatning ichki ruhini, uning kayfiyatini, fasllar o‘zgarishini ham ifoda etadi. Peyzaj orqali inson tabiat bilan muloqotga kiradi, uni his qiladi va o‘z ruhiy holatini unga singdiradi.

Tarixiy taraqqiyoti

Peyzaj san’atining ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. U ilk bor dekorativ fon sifatida ishlatilgan bo‘lsa, o‘rta asrlardan boshlab mustaqil janr sifatida shakllana boshladi. Yevropa san’atida, xususan, 17–18-asrlarda Gollandiya rassomlari tomonidan peyzaj juda yuqori darajada rivoj topdi. Keyinchalik bu janr romantizm, realizm va impressionizm kabi yo‘nalishlarda yangi mazmun kasb etdi.

Zamonaviy arxitektura inson hayot tarziga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan muhim sohalardan biri hisoblanadi. Unda nafaqat bino va inshootlar qurilishi, balki ularni o‘rab turgan muhit – landshaft va pezaj dizayni ham katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, pezaj (landshaft) janri arxitektura yo‘nalishida shaharsozlik, ekologik muvozanat va estetik go‘zallikni uyg‘unlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Pezaj janri — bu atrof-muhitni obodonlashtirish, yashil zonalarini barpo etish, tabiat bilan uyg‘un yashash imkonini beruvchi san’at va ilm-fan sohasidir. Ushbu janr orqali arxitekturaviy loyihalar faqat funksional emas, balki vizual jihatdan jozibador va ekologik jihatdan maqbul bo‘lishi ta’minlanadi. So‘nggi yillarda urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi, ekologik muammolar va inson salomatligiga bo‘lgan e’tibor tufayli pezaj arxitekturasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shuning

uchun ham bu mavzuni chuqur o‘rganish va uning arxitektura bilan o‘zaro aloqalarini tahlil qilish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Asosiy qism

Pezaj janri arxitektura yo‘nalishining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u nafaqat tashqi ko‘rinishning estetik jihatlarini belgilaydi, balki inson salomatligi, ekologik muhit va ijtimoiy farovonlik bilan bevosita bog‘liqdir. Ushbu janr orqali arxitektorlar turli makon va joylarda tabiat bilan uyg‘unlikda yashash imkonini yaratadilar. Pezaj dizayni odatda bog‘lar, xiyobonlar, maydonlar, suv havzalari va boshqa ochiq makonlarning loyihalanishini o‘z ichiga oladi.

Arxitektura ob’ektlarining atrofini tashkil etuvchi tabiat elementlari — daraxtlar, gulzorlar, yashil zonalar, suv manbalari — nafaqat ko‘zni quvontiradi, balki mikroiklimni yaxshilaydi, shovqinni kamaytiradi va havoni tozalaydi. Shu sababli, pezaj dizayni nafaqat bezak funksiyasiga, balki ekologik va funksional vazifalarga ham xizmat qiladi. Misol uchun, zamonaviy shaharlarda qurilayotgan "yashil inshootlar" (green buildings) konsepsiyasi aynan pezaj arxitekturasi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Peyzajlar turli ko‘rinishda bo‘lishi mumkin:

- *Tabiiy peyzaj* – inson aralashuvisiz tabiiy manzara (tog‘lar, daryolar, o‘rmonlar);
- *Shahar (urban) peyzaji* – shahar ko‘chalari, arxitektura yodgorliklari;
- *Fantastik peyzaj* – rassom tasavvuridan tug‘ilgan manzaralar;
- *Dekorativ peyzaj* – bezak va kompozitsion maqsadlarda ishlangan manzaralar.

Pezaj janri orqali shahar makonlarida odamlar uchun dam olish, sport bilan shug‘ullanish, ijtimoiy muloqot qilish kabi faoliyatlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi. Bu esa o‘z navbatida aholi turmush darajasining oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, tarixiy obidalar atrofida amalga oshirilgan pezaj loyihalari madaniy merosning saqlanishi va ommaga taqdim etilishida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ekologik barqarorlikka intilish, "yashil energiya" va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish g‘oyalari pezaj janrini arxitektura amaliyotida yanada dolzarb holga keltirmoqda. Shuningdek, landshaft arxitekturasi orqali turli hududlarning milliy o‘ziga xosliklarini aks ettirish imkoniyati mavjud. Bu esa nafaqat hududiy identifikatsiyani mustahkamlaydi, balki estetik yondashuvni ham boyitadi.

Caspar David Friedrich (nemis romantizm rassomi) shunday degan: "Rassom ko‘z

bilan emas, yurak bilan ko‘radi. Peyzaj bu nafaqat ko‘rish – balki his qilish san’atidir.”

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, pezaj janri arxitektura yo‘nalishining ajralmas va dolzarb tarkibiy qismi bo‘lib, u zamonaviy shaharlarda inson va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Pezaj dizayni orqali atrof-muhit obodonlashtirilib, ekologik muvozanat yaratiladi, insonlar uchun qulay yashash va dam olish makonlari tashkil etiladi. Bu janr faqatgina bezak yoki tashqi ko‘rinish uchun emas, balki sog‘lom ekologik sharoit yaratish, shovqin va havoning ifloslanishini kamaytirish kabi amaliy funksiyalarni ham bajaradi. Shuningdek, pezaj arxitekturasi orqali milliy madaniyat, tarixiy meros va mahalliy xususiyatlar inobatga olinib, hududiy identitetni mustahkamlash mumkin. Urbanizatsiya va sanoatlashtirish sharoitida bu yo‘nalishga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Shu sababli, arxitektorlar va dizaynerlar uchun pezaj janrini chuqur o‘rganish, uni loyihalarda to‘g‘ri qo‘llash zamonaviy shaharsozlikda katta ahamiyat kasb etadi. Yaqin kelajakda ushbu janrning ahamiyati yanada ortishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Karimov, A. (2018). *Arxitektura asoslari*. Toshkent: “O‘qituvchi” nashriyoti.
2. Xasanov, B. (2020). *Shaharsozlik va landshaft arxitekturasi*. Toshkent: “Fan va texnologiya”.
3. Nurmatova, D. (2019). “Pezaj dizaynining ekologik ahamiyati”. *Arxitektura va qurilish jurnali*, №2, 45–49-betlar.
4. Bahodirov, R. (2021). *Zamonaviy arxitektura yo‘nalishlari*. Samarqand: “Innovatsiya nashriyoti”.
5. Walker, T. D. (2016). *Landscape Architecture: A Manual of Site Planning and Design*. New York: McGraw-Hill Education.
6. American Society of Landscape Architects (ASLA). (2022). *Landscape Architecture and Urban Design*. www.asla.org
7. Olmo, C. (2010). *The Landscape in Architecture*. Barcelona: Actar Publishers.
8. Muratovich, M. F., & Axadjon o‘g‘li, A. A. (2023). TA’LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI. *QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 237-240.
9. Mulaydinov, F. (2024). Application, place and future of digital technologies in the educational system. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

10.Jumanova, S. (2024). Analysis of PISA test results in Uzbekistan and prospects of preparing primary education students for PISA test. *Nordik ilmiy-amaliy elektron jurnali*.

11.Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG 'ICH TA'LIM O 'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.

12.Turanboyev, B., & Abdullayev, A. (2023). DAVLAT, KORXONA VA TASHKILOTLAR BYUDJETINI TO 'G 'RI TAQSIMLASH TENDENSIYALARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 304-309.

13.Azamjon o'g'li, U. A., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 73-75.

14.Ahrorjon, A., & Gafurov, X. (2023). IQTISODIY SIYOSATNING RIVOJLANISHIDA FISKAL VA PUL-KREDIT SIYOSATI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 310-313.

15.Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI: SUN'IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 7, 65-71.

16.Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). ISLAMIC FINANCE PROBLEMS AND SOLUTIONS: Study guide. *AMAZON PUBLICATION ISBN-13: 9798863282282*, 1, 200.

17.Axrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). TA'LIM SIFATI OSHISHIDA JSTNING O 'RNI. *YANGI O 'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATION TADQIQOTLAR*, 2(1), 113-118.

18.Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9), 74-94.

19.Tursunboy o'g'li, N. J., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a'zo bo 'lish uchun uzoq yo 'li va xitoy tajribasi. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 1, 43-47.

20.Акабирходжаева, Д. Р., & Абдуллаев, А. А. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ НА РАЗВИТИЕ МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА. *Экономика и социум*, (11-1 (126)), 729-739.

21.Akabirxodjayeva, D., & Abdullayev, A. (2024). TEXNOLOGIK INNOVATSIYALARNING JAHON MOLIYA BOZORINING RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 13, 89-96.

22.Akhrorjon, A., & Oybek, A. (2023). SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ISLOM MOLİYASI. *Qo 'qon universiteti xabarnomasi*, 188-190.

23.Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. *Yosh tadqiqot Jurnali*, 2(2), 88-100.

24.Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOM BANK TIZIMI UCHUN SHARTNOMA HUQUQI VA ASOSIY TAMOIYILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 600-613.

25.Keldiboyeva, Z. M. Q., & Abdullaev, A. A. O. G. L. (2022). Inklyuziv ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va sabablar, inklyuziv ta'limga jalb qilish. *Science and Education*, 3(11), 704-711.

26.Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(1), 6-15.

27.Abdullaev, A., & Odilova, M. (2024). The Role of WTO in Improving the Quality of Education. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(1), 140-148.

28.Abdullaev, A. (2021). RAQAMLI IQTISODIYOT-KADRLAR TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI. *Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning o 'ziga xos xususiyatlari, uning.*

29.Tursunboy o'g'li, N. J., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O 'ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO 'LISH UCHUN UZOQ YO 'LI VA XITOY TAJRIBASI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1 (1), 43–47.

30.Axadjon o'g'li, A. A., & Tursunboy o'g'li, N. J. (2023). SANOATNING YAIMGA TA'SIRINI BAHOLASH. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1 (1), 290–293.